

Kroniek

Restauraties in 2000

door COR VAN DEN BRABER

Het Belgenmonument Zoals werd aangekondigd in de 'Kroniek Restauraties in 1999' in het vorige jaarboek, is in 2000 de laatste hand gelegd aan het Belgenmonument. In het bijzonder aan de directe omgeving moest nog veel gedaan worden. In de laatste tientallen jaren waren het voorterrein, de middentuin en het doorzicht naar de Daam Fockemalaan ernstig achteruit gegaan. De laan die naar het monument leidt, was door opgeschoten en inmiddels volwassen bomen geheel dicht gegroeid. Daardoor was het Belgenmonument vanaf die kant aan het oog onttrokken. Dat was zeker niet de bedoeling van de architecten Huib Hoste en Louis van der Swaelmen. Naar hun idee moest de zichtlaan zelfs de belangrijkste toegangsweg tot het monument worden. Aan die kant had – te oordelen naar de eerste schetsen – nog een tentoonstellingsgebouwtje moeten komen. Dat is niet gebeurd. Een gemetselde muur met gebeeldhouwde reliëfs kwam daarvoor in de plaats.

Het hoofdgebouw ligt op een verhoging, met daarvoor negen fontein die de Belgische provincies symboliseren. Aan de achterzijde was het mogelijk over twee trappen de wat hoger gelegen toegangsdeuren te bereiken. In het oorspronkelijke ontwerp was – eveneens aan de achterzijde – een achthoekig plein getekend, dat door hagen omsloten moest worden. Dat onderdeel is nooit uitgevoerd. Het is een half open ruimte gebleven, die op den duur tot een vormeloos geheel werd, voorzien van een plaat asfalt. Ansichtkaarten uit de jaren '30 laten zien dat hier een kiosk stond, waar versnaperingen te koop waren.

Het Belgenmonument was toegankelijk vanaf de Utrechtseweg door het Belgenlaantje. De oorspronkelijke gedachte om vanaf de Daam Fockemalaan het monument te benaderen was verlaten. Het huidige restauratieplan voor de omringende tuinen is echter gebaseerd op de oorspronkelijke uitgangspunten. De zichtlaan vanaf de Daam Fockemalaan werd van bomen en struiken ontdaan, waardoor vanaf die laan opnieuw het onbelemmerde uitzicht op het gebouw ontstond. Van de middentuin tussen de beeldmuur en het hoofdgebouw werd de begroeiing weggenomen. Ook hier werd het ruimtelijke beeld hersteld. Het asfalt aan de kant van het Belgenlaantje moest het veld ruimen voor een plein met een achthoekige vorm, die was afgeleid van het oorspronkelijke, maar nooit uitgevoerde ontwerp.

Als bestrating werd gekozen voor de baksteen die ook in het recent vernieuwde Belgenlaantje is toegepast. De overige paden zijn verhard met fijn grind in een lemen ondergrond. De hagen rond het monument – ooit vervangen door liguster – zijn bij de restauratie vernieuwd in taxus, waarmee ook het achthoekige plein is afgezet, geheel volgens de oorspronkelijke opzet van Hoste en Van der Swaelmen.

In *De Bouwgids* van februari 1920 citeerde een tijdgenoot van de tuinarchitect diens opvattingen over de gewenste maten:

“De taxis-heggen moeten op 80 centimeter dikte aangebracht worden om in verhouding te zijn met de afmetingen van het gedenksteen, en dienen met den tijd een hoogte van anderhalven meter te bereiken. De groene ‘kubussen’ als pylonen geplaatst ter zijde van de verschillende trappenreeksen moeten een manshoogte overtreffen en twee meter bereiken. Dit spel van heggen, deze architectuur van planten, is natuurlijk het hoofdzakelijk begeleidend motief der eigenlijke architectuur.”

Deze aanwijzingen van Van der Swaelmen zijn duidelijk bedoeld voor zijn opvolgers, iets waar onze generatie zijn voordeel mee heeft kunnen doen.

De verlichting van het Belgenmonument heeft een ingrijpende uitbreiding ondergaan. De gebouwde onderdelen worden thans aangelicht, de wandelpaden rondom en het plein hebben ‘toortsen’ gekregen en ook de herstelde fonteinen zijn voorzien van licht. Het Belgenmonument is gerestaureerd en als het ware geactiveerd terugggegeven aan de Amersfoortse bevolking.

Vinkenhoef: Amersfoortsestraat 28-30 In 1998 kwam een gedeelte van het grondgebied van gemeente Hoevelaken bij Amersfoort. Daartoe behoorde ook de Vinkenhoef. Het vroegere landgoed was ooit het eigendom van de familie Cohen, in Amersfoort vooral bekend als de bouwers van twee deftige huizen aan de Zuid- en Westsingel. Als ‘boerderij-melkerijcomplex De Vinkenhoef’ verzezen tussen 1903 en 1905 de tegenwoordige gebouwen van architect H.H. Kramer: de modelboerderij met schuren, een zuivelhuis en een fraaie Jugendstilvilla als directeurswoning. Vooral het laatste onderdeel is indrukwekkend van opzet en uitstraling. Op het terrein bevindt zich verder een niet meer toegankelijke ijskelder uit de tijd van het 18de-eeuwse buiten. Uit de periode dateert ook het inrijhek aan de Amersfoortsestraat, dat in een later stadium werd aangepast aan de nieuwe bestemming van modelboerderij. Tot 1970 was de modelboerderij als zodanig in gebruik, daarna kreeg hij andere bestemmingen.

De in 2000 voltooide restauratie betrof zowel de buitenkant als het inwendige. De geglazuurde dakpannen, de tijdens de voorlaatste eeuwwisseling gebruikelijke *tuiles du nord*, moesten voor het grootste gedeelte worden vernieuwd. Dit ma-

Het tegeltableau in de gevel van Vinkenhoeft.

teriaal, dat niet meer in de handel is, moest speciaal voor dit object worden nagebakken. Thans hebben de dakvlakken opnieuw de glanzende afwerking die voor deze architectuur zo kenmerkend is. Een van de schoorstenen is – door zorgvuldig de ontwerptekeningen te raadplegen – gereconstrueerd. Opmerkelijk is het tegeltableau, een voorstelling van een boom met vinken tegen de achtergrond van een stralende zon. Dit heeft na restauratie binnen een plaats gekregen.

De herstelwerkzaamheden hebben Vinkenhoef goed gedaan. Vernieuwd voegwerk, solide in de verf en fraai doortimmerd, ook in het interieur, heeft het beschermde monument weer de uitstraling gegeven die hij ook vroeger moet hebben gehad.

Frisiawoningen De ontwikkeling van de Amersfoortse Berg was in 1920 zover gevorderd dat daar ook middenstandswoningen gebouwd konden worden. De woningbouwvereniging 'Frisia' gaf architect A.H. van Wamelen opdracht plannen daarvoor te ontwerpen. Langs de Borgesiuslaan, de Piersonlaan en de Schaezmanlaan kwamen woningen in seriebouw in een hoogst karakteristieke vormgeving. Het merendeel van de huizen kreeg rieten daken die het monumentale beeld van het gehele complex bepalen. In de afgelopen periode werden

De zogenaamde Frisia-woningen aan de Borgesiuslaan.

vrijwel alle daken vernieuwd door gebruik te maken van de daarvoor bestemde gemeentelijke subsidieregeling. In 2000 kon het vijfentwintigste dak worden opgeleverd.

Gewelf onder de Langestraat De overkluizing van de singel – in wezen de overgang van de Zuidsingel naar de Westsingel – behoort tot de monumenten die alleen vanaf de ‘Waterlijn’ kunnen worden bekeken. De situatie wordt al heel lang als pittoresk gekwalificeerd. Dit gedeelte van de stad werd vele keren getekend en geschilderd, onder andere door Rembrandt.

Het gewelf loopt onder de bebouwing van de Langestraat door en natuurlijk onder de straat zelf. Aan de kant van de Westsingel werd het bekende waterputmechaniek het ‘sprengel’ aangebracht. De overkluizing is in de loop van de tijd in slechte staat komen te verkeren. Door het gewicht van de winkelpanden, maar vooral door weinig oordeelkundige verbouwingen in het verleden trad scheurwerking op dat gevaar opleverde. Het toenemende zware verkeer in de vorige eeuw had eveneens ernstige, schadelijke gevolgen.

Ongeveer acht meter overkluizing moest worden vernieuwd. Hierbij werd gebruik gemaakt van een betonnen schaal die werd gestort op een vooraf gemetseld ‘echt’ gewelf. Een jaarcijfersteen van eigentijdse signatuur heeft de bedoeling dit feit blijvens te markeren.

Zuidsingel 25, poort Burgerweeshuis De hardstenen toegang, met aan de bovenzijde de afbeelding van twee weeskinderen, was al enige tijd in een slechte staat. Summiere reparaties een paar jaar geleden brachten hierin geen verbetering. In het afgelopen jaar is de poort ingrijpend aangepakt: gescheurde onderdelen werden losgenomen en gelijmd, ontbrekende stukken bijgemaakt om vervolgens weer te worden aangebracht. Roestende verankeringen werden verwijderd en vervangen door roestvrij materiaal. Om dat mogelijk te maken moest aan de achterkant metselwerk worden vernieuwd. De poort munt uit door afgewogen verhoudingen en een zorgvuldige detaillering.

Nog andere restauraties In 2000 gebeurde er natuurlijk veel meer. Het glas-inlood van de Sint-Ansfriduskerk werd hersteld, het monument Nieuweweg 1 kreeg een nieuw dak én rond de kapel van Koelhorst werd gegraven en gezocht naar aanwijzingen die iets konden vertellen over de bouwgeschiedenis. Van andere objecten moest pleisterwerk vernieuwd, deuren vervangen en schoorstenen opnieuw opgemetseld worden. Ook deze kleinschalige restauraties en reparaties zijn belangrijk om het historische aanzien van de stad te handhaven.